

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi esitutkintalain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 177/2018 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Juha Tuovinen, sisäministeriö
- esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- käräjätuomari Maritta Pakarinen, Helsingin käräjäoikeus
- Helsingin kihlakunnansyyttäjä Yrjö Reenilä, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- lakimies Anna-Liisa Sandvik, Rikosseuraamuslaitos
- poliisitarkastaja Pekka Heikkinen, Poliisihallitus
- rikoskomisario Marko Forss, Helsingin poliisilaitos
- asianaaja Jaana Kantojärvi, Suomen Asianajajaliitto

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sosiaali- ja terveysministeriö
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- professori Mikko Vuorenpää

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalakia, pakkokeinolakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annettua lakia, tutkintavankeuslakia, poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia, sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia sekä rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annettua lakia. Ehdotetuilla muutoksilla pan-taisiin täytäntöön direktiivi rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

Esitutkintalain säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen epäillyn osalta. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin lisättäisiin säännökset tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan.

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevan lain säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeuksistaan täydennettäisiin alaikäisen luovutettavaksi pyydetyn osalta.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista kumottaisiin säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamus selvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.

Tutkintavankeuslakiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voitaisiin pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se olisi perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 11 päivänä kesäkuuta 2019, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Esityksessä on kyse rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä annetun direktiivin (EU) 2016/800 kansallisesta täytäntöönpanosta. Direktiivillä määritetään epäiltyjen tai syytettyjen lasten prosessuaalisia oikeussuojatakeita koskevat vähimmäisvaatimukset, joita on sovellettava rikosoikeudellisissa menettelyissä koko Euroopan unionin alueella. Lakivaliokunta on direktiivin neuvotteluvaiheessa antanut direktiiviehdotuksesta lausunnon (LaVL 1/2014 vp).

Esityksen perustelujen mukaan (s. 6) voimassa oleva lainsäädäntö pääasiassa täyttää direktiivin vaatimukset. Direktiivin täytäntöönpano edellyttää kuitenkin lainsäädännön täydentämistä alaikäiselle rikoksesta epäillylle tai syytetylle tehtävien ilmoitusten osalta sekä eräiden muiden alaikäisiä epäiltyjä tai syytettyjä koskevien säännösten tarkistamista.

Ensinnäkin esitutkintalain (805/2011) säännöksiä esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa epäillylle hänen oikeuksistaan täydennetään alaikäisen epäillyn osalta. Esitutkintalakiin lisätään säännökset velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle epäillylle niistä oikeuksista, joista direktiivin mukaan on ilmoitettava viipymättä sen jälkeen, kun hänelle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta.

Toiseksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin (689/1997, ROL) lisätään säännökset tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa alaikäiselle vastaajalle hänen oikeuksistaan.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

Myös rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) säännöksiä velvollisuudesta ilmoittaa luovutettavaksi pyydetylle hänen oikeuksistaan täydennetään alaikäisen luovutettavaksi pyydetyn osalta.

Lisäksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetusta laista (633/2010) ehdotetaan kumottavaksi säännös, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa.

Alle 18-vuotias tutkintavanki on nykyisin pidettävä erillään aikuisista tutkintavangeista, jollei hänen etunsa muuta vaadi. Esityksessä ehdotetaan, että tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voidaan edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Häntä voidaan pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi eräitä muita tarkistuksia lainsäädäntöön direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi.

Hallituksen esityksessä esitetyistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää ehdotettuja säännöksiä tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina. Lakivaliokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Nuoren seuraamusselvitys

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 4 § sisältää säännöksen syyttäjän velvollisuudesta pyytää seuraamusselvitys. Lain 4 §:n 2 momentti sisältää poikkeussäännöksen, jonka mukaan syyttäjän ei tarvitse tehdä seuraamusselvityspyyntöä, jos nuori rikoksesta epäilty on ulkomaan kansalainen ja hänen vakinainen asuntonsa on muualla kuin Suomessa. Esityksessä ehdotetaan (4. lakiehdotus), että kyseinen 4 §:n 2 momentin poikkeussäännös kumotaan.

Esityksen ehdotus 4 §:n 2 momentin poikkeussäännöksen kumoamisesta on tehty direktiivin 7 artiklan täytäntöönpanemiseksi. Kyseinen artikla koskee oikeutta yksilölliseen arviointiin.

Voimassa olevassa laissa oleva ulkomaan kansalaista koskeva poikkeussäännös (4 §:n 2 momentti) on otettu lakiin, koska seuraamusselvityksen pyytämistä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena tilanteessa, jossa rikos ei päädy suomalaisen tuomioistuimen käsiteltäväksi sen vuoksi, että henkilöä ei tavoiteta oikeuskäsittelyyn haastamiseksi (HE 172/2012 vp, s. 4). Seuraamusselvityksen pyytämistä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena myöskään sen vuoksi, että muualla kuin Suomessa asuvasta ulkomaalaisesta nuoresta seuraamusselvitystä ei pääsääntöisesti saada laadittua, koska nuorta ei tavoiteta (HE 172/2012 vp, s. 5). Niissäkin tapauksissa, joissa syyttäjä ei ole tehnyt seuraamusselvityspyyntöä, tuomioistuimen tulee nykyisin varmistaa, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä, jos tuomioistuin arvioi, että seuraamus on ankarampi kuin sakkoa.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ehdotettu poikkeussäännöksen kumoaminen saattaa kuitenkin johtaa käytännön ongelmiin.

Vaikeasti tavoitettaviin henkilöihin voidaan soveltaa ns. yhden kosketuksen toimintamallia, jossa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuvat rikoksesta epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Poikkeussäännöksen kumoaminen johtaisi siihen, että ulkomailla vakinaisesti asuvaan ulkomaalaiseen nuoreen ei voitaisi soveltaa yhden kosketuksen periaatetta sellaisessakaan tapauksessa, joka muuten soveltuisi siten käsiteltäväksi, koska käytännössä seuraamus selvitystä ei olisi mahdollista laatia esitutkintalain 10 luvun 2 a §:n paikallapysymisvelvoitteen aikarajan puitteissa.

On huomioitava, että voimassa oleva laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä koskee myös täysi-ikäisiä, 18—20-vuotiaita rikoksesta epäiltyjä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Suomessa esimerkiksi turistina tai turvapaikanhakijana olleesta täysi-ikäisestä 18—20-vuotiaasta nuoresta rikoksentekijästä, joka on sittemmin poistunut maasta, seuraamus selvitystä ei käytännössä ole mahdollista laatia edes henkilöä kuulematta, koska viranomaisilla ei useinkaan ole mitään relevantteja tietoja asianomaisen henkilön sosiaalisista olosuhteista.

Edellä todetusta huolimatta lakivaliokunta pitää voimassa olevassa laissa olevaa syyttäjän pyyntöä koskevaa poikkeamismahdollisuutta ulkomaalaisen nuoren osalta (4 §:n 2 mom.) direktiivin velvoitteiden täyttämisen kannalta ongelmallisena, koska direktiivin mukaan yksilöllinen arviointi tulisi pääsääntöisesti tehdä ennen syytteen asettamista. Lisäksi nykyisen poikkeussäännöksen sanamuoto kattaa myös tilanteet, joissa ulkomaalainen nuori on Suomessa ja hänet voidaan vaikeudetta tavoittaa seuraamus selvityksen tekemistä varten, kuten esimerkiksi ulkomaalaisen nuoren ollessa vangittuna. Säännöstä voidaan pitää ongelmallisena myös sen vuoksi, että se asettaa vakinaisesti ulkomailla asuvat nuoret eri asemaan riippuen siitä, onko kyse Suomen vai esimerkiksi toisen EU-valtion kansalaisesta. Lakivaliokunta ei siten pidä perusteltuna syyttäjän pyyntöä koskevan poikkeusmahdollisuuden säilyttämistä laissa nyky muodossaan.

Kansallista lakia nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sovelletaan henkilöön, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15—20-vuotiaana. Kansallinen laki ei siten koske ainoastaan alaikäisiä rikoksesta epäiltyjä, vaan myös 18—20-vuotiaana rikokseen syyllistyneitä nuoria. Direktiivi edellyttää, että 7 artiklassa tarkoitettu yksilöllinen arviointi tehdään alle 18-vuotiaasta rikoksesta epäillystä. Direktiivin 2 artiklan 3 kohdan mukaan direktiiviä tai sen tiettyjä säännöksiä sovelletaan myös epäilyihin, jotka olivat lapsia menettelyn kohteeksi joutuessaan mutta jotka ovat sen jälkeen täyttäneet 18 vuotta, jos direktiivin tai sen tiettyjen säännösten soveltaminen on asianmukaista ottaen huomioon tapauksen kaikki olosuhteet, muun muassa asianomaisen henkilön kehitystaso ja haavoittuvuus. Direktiivi jättää siten jäsenvaltioille kansallista lakia enemmän harkintavaltaa sen suhteen, miltä osin direktiivin 7 artiklan säännöksiä yksilöllisen arvioinnin tekemisestä sovelletaan 18—20-vuotiaana rikokseen syyllistyneisiin nuoriin.

Direktiivin 7 artiklan 9 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat poiketa velvoitteesta tehdä yksilöllinen arviointi, jos tällainen poikkeaminen on perusteltua tapauksen olosuhteissa ja edellyttäen, että se on sopusoinnussa lapsen edun kanssa. Johdanto-osan kappaleesta 40 ilmenee seikkoja, joita poikkeamista harkittaessa on otettava huomioon. Näitä ovat väitetyn rikoksen vakavuus ja toimenpiteet, joita voitaisiin toteuttaa, jos lapsen todetaan syyllistyneen kyseiseen rikokseen, sekä

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

muut merkitykselliset tekijät, kuten se, onko lapsesta tehty äskettäin yksilöllinen arviointi rikosoikeudellisen menettelyn yhteydessä tai voidaanko kyseinen asia käsitellä ilman syytteenasettamista.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan nykyiseen lakiin sisältyvät poikkeusmahdollisuudet seuraamusselvityksen tekemisestä (3 § ja 5 §:n 4 mom.) muilta osin kuin edellä mainitun ulkomaan kansalaisia koskevan poikkeussäännöksen (4 §:n 2 mom.) osalta ovat direktiivin 7 artiklan 9 kohdan mukaisia. Ottaen kuitenkin huomioon sen, että kansallista lakia sovelletaan kaikilta osin myös 18—20-vuotiaana rikokseen syylistyneisiin nuoriin, lakivaliokunta pitää tarkoituksenmukaisena, että lakiin sisällytetään direktiivin 7 artiklan 9 kohtaa vastaava harkinnanvarainen mahdollisuus poiketa seuraamusselvityksen tekemisestä. Tällainen säännös mahdollistaa käytännön tilanteita ajatellen enemmän harkinnanvaraa kuin voimassaoleva, poistettavaksi esitetty, vain ulkomailla vakinaisesti asuvia ulkomaan kansalaisia koskeva poikkeussäännös.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta ehdottaa, että 4. lakiehdotuksessa tarkoitettua nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 4 §:n 2 momenttia ei kumota vaan se muutetaan kuulumaan seuraavasti:

Pyyntöä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos seuraamusselvityksen laatimatta jättäminen on perusteltua tapauksen olosuhteissa ja sopusoinnussa nuoren rikoksesta epäillyn edun kanssa.

Lakivaliokunnan ehdottama muutos edellyttää tarkistusta myös 4. lakiehdotuksen *nimikkeeseen* sekä lain *johtolauseeseen*. Myös lain *voimaantulosäännös* tulee teknisesti muuttaa vastaamaan muutossäädöksen voimaantulosäännöstä.

Lakivaliokunta katsoo, että valiokunnan ehdottaman muutetun 2 momentin mukainen syyttäjän mahdollisuus jättää pyytämättä seuraamusselvitystä on tarpeen poikkeuksellisia tilanteita varten. Seuraamusselvityksen laatimatta jättäminen voi olla nuoren rikoksesta epäillyn edun mukaista esimerkiksi, jos kyse on 18 vuotta täyttäneestä maassa lyhytaikaisesti oleskelevasta ulkomaalaisesta nuoresta, johon voitaisiin soveltaa ns. yhden kosketuksen toimintamallia, jossa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuvat rikoksesta epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Tällöin nuori rikoksesta epäilty voitaisiin haastaa joko kirjalliseen menettelyyn tai ns. poissaolokäsittelyyn, jonka jälkeen hän voisi halutessaan palata kotimaahansa. Lakivaliokunta huomauttaa kuitenkin, että alaikäisten rikoksesta epäiltyjen osalta direktiivissä lähtökohtana on, että lapsen tulisi olla henkilökohtaisesti läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä. Johdanto-osan kappaleen 60 mukaan jäsenvaltioiden olisi toteutettava asianmukaiset toimenpiteet lapsen kannustamiseksi olemaan läsnä häntä koskevassa oikeudenkäynnissä, mukaan lukien kutsumalla lapsi henkilökohtaisesti kuultavaksi oikeudenkäyntiin.

Lakivaliokunnan käsityksen mukaan lähtökohtaisesti ei voida pitää nuoren rikoksesta epäillyn edun mukaisena myöskään sitä, että ulkomailla vakinaisesti asuvan ja maasta poistuneen rikoksesta epäillyn pitäisi palata Suomeen seuraamusselvityksen laatimista varten.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

Seuraamusselvityksen laatimatta jättäminen voi poikkeuksellisesti olla momentissa tarkoitettulla tavalla perusteltua myös esimerkiksi silloin, kun nuoresta rikoksesta epäilystä on vähän aikaa siten tehty seuraamusselvitys eivätkä olosuhteet sen jälkeen ole muuttuneet.

Voimassa olevan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 4 §:n 1 momentin mukaan syyttäjän on pyydettävä Rikosseuraamuslaitosta laatimaan seuraamusselvitys, jos rikoksesta tai samalla kertaa käsiteltäviksi tulevista rikoksista on odotettavissa ankarampi rangaistus kuin sakkoa. Kun nuoren rikosta koskeva asia tulee vireille tuomioistuimessa, tuomioistuimen on lain 8 §:n 1 momentin mukaan tarvittaessa varmistettava, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä. Säännöksen perustelujen mukaan varmistaminen on tehtävä vain tarvittaessa eli jos tuomarin arvion mukaan teosta saatetaan tuomita sakkoa ankarampi rangaistus ja jos vastaajan arvioidaan syyllistyneen syytteen mukaiseen tekoon (HE 229/2009 vp, s. 24). Mikäli syyttäjän pyyntöä koskevaa lain 4 §:n 2 momenttia muutetaan edellä lakivaliokunnan ehdottamalla tavalla, tuomioistuimen on harkitessaan seuraamusselvityksen tarpeellisuutta vastaavasti arvioitava myös, onko seuraamusselvityksen laatimatta jättäminen perusteltua tapauksen olosuhteissa ja sopusoinnussa nuoren rikoksesta epäillyn edun kanssa. Seuraamusselvitystä ei tarvittaisi käräjäoikeudessakaan niissä tapauksissa, joissa seuraamusselvityksen laatimatta jättäminen olisi myös tuomioistuimen arvion mukaan perusteltua ja sopusoinnussa nuoren edun kanssa. Lakivaliokunnan käsityksen mukaan voimassa olevan 8 §:n 1 momentin sanamuotoa ei siten ole tarvetta muuttaa.

Alaikäisen epäillyn oikeus saada avustaja

Direktiivin 6 artikla sisältää määräykset koskien avustajan apua. Lähtökohtana on artiklan 2 kohdan mukaan se, että lapsella tulee olla avustaja, jotta hän voi tehokkaasti käyttää oikeutta puolustukseen. Artiklan 6 ja 8 kohdat sisältävät artiklan velvoitteita koskevat poikkeukset.

Lakivaliokunta painottaa, että alaikäisen prosessuaalisten ja muiden oikeuksien turvaamisessa myös avustajalla on keskeinen merkitys. Valiokunta on esitystä käsitellessään arvioinut, onko voimassaoleva lainsäädäntö direktiivin vaatimukset täyttävällä tavalla asianmukainen koskien alaikäisen epäillyn oikeutta saada avustaja.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan alle 18-vuotiaalle epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa. Lain esitöiden mukaan alle 18-vuotiaalla rikoksesta epäillyllä on pääsääntöisesti oikeus puolustajaan (HE 132/1997 vp, s. 53). Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentissa säädetään, että tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle silloin, kun epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta. Lisäksi esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan esitutkintaviranomaisen on selvitettävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä. Asianosaisen henkilöön liittyvillä seikoilla tarkoitetaan esimerkiksi asianosaisen nuorta ikää (HE 222/2010 vp, s. 200).

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta katsoo, että edellä mainitut säännökset vastaavat direktiivin 6 artiklan vaatimuksia siitä, milloin epäillyllä lapsella on oltava avustaja rikosoikeudellisessa menettelyssä. Artiklan 6 kohdan nojalla avustajan käytöstä voidaan poiketa silloin, kun avustajan apu ei ole oikeasuhteista tapauksen olosuhteissa edellyttäen, että kunnioitetaan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja että lapsen etu otetaan aina ensisijaisesti huomioon. Arvioinnissa on otettava huomioon väitetyn rikoksen vakavuus, tapauksen monimutkaisuus ja toimenpiteet, joita voidaan toteuttaa tällaisen rikoksen johdosta. Lakivaliokunta painottaa, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n 3 momentin poikkeusta puolustajan määräämisestä alaikäiselle epäillylle on tulkittava artiklan 6 kohdan mukaisesti. Kohdassa mainitut seikat tulee ottaa huomioon arvioitaessa tarvetta määrätä alle 18-vuotiaalle epäillylle puolustaja viran puolesta. Valiokunta korostaa, että puolustajan määräämistä alaikäiselle ei voida pitää ilmeisen tarpeettomana pelkästään sen vuoksi, että alaikäinen itse ilmoittaa, ettei tarvitse puolustajaa.

Edellä selostetun valossa lakivaliokunta katsoo, että voimassa oleva lainsäädäntö koskien alaikäisen epäillyn oikeutta saada avustaja on direktiivin 6 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi asianmukainen. Lakivaliokunta korostaa edellä selostettua alle 18-vuotiaan epäillyn oikeutta viran puolesta määrättävään puolustajaan, jotta alaikäisen oikeus puolustukseen voi toteutua tehokkaasti.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 177/2018 vp sisältyvät 1.—3. ja 5.—8. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 177/2018 vp sisältyvän 4. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

muutetaan esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 16 ja 17 § sekä 11 luvun 2 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 818/2014, ja

lisätään 7 luvun 14 §:ään uusi 4 momentti seuraavasti:

4 luku

Esitutkintaperiaatteet ja esitutkintaan osallistuvien oikeudet

16 §

Ilmoitus epäillyn oikeuksista

Kun henkilölle ilmoitetaan, että häntä epäillään rikoksesta, hänelle on viipymättä ja viimeistään ennen hänen kuulemistaan ilmoitettava:

- 1) oikeudesta käyttää valitsemaansa avustajaa;
- 2) oikeudesta puolustajaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädettyillä edellytyksillä;
- 3) oikeudesta maksuttomaan oikeusapuun ja avustajaan oikeusapulaissa (257/2002) säädettyillä edellytyksillä;
- 4) oikeudesta saada tieto rikoksesta, josta häntä epäillään, sekä tieto rikosepäilyä koskevista muutoksista;
- 5) oikeudesta tulkkaukseen sekä olennaisten asiakirjojen käännöksiin siten kuin 13 §:ssä, pakkokeinolain 2 luvun 16 §:ssä ja 3 luvun 21 §:ssä sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6a luvun 3 §:ssä säädetään;
- 6) oikeudesta vaieta ja olla muutoinkin myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen.

Alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyn seuraavista vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista sekä ilmoitettava:

- 1) siitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen;
- 2) hänen huoltajansa, edunvalvojansa tai muun laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä kuulemisessa siten kuin 7 luvun 14 §:ssä säädetään;
- 3) tarvittaessa siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin 9 luvun 7 §:n 2 momentissa ja oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädettyillä edellytyksillä.

Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä. Epäillylle on ilmoitettava 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu oikeudesta kirjallisesti, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

17 §

Kirjallinen ilmoitus vapautensa menettäneen oikeuksista

Kun rikoksesta epäilty menettää vapautensa kiinniottamisen, pidättämisen tai vangitsemisen yhteydessä, hänelle on viipymättä ilmoitettava:

- 1) 16 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista;
- 2) oikeudesta tiedonsaantiin 15 §:n mukaisesti;
- 3) oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen läheiselleen tai muulle henkilölle poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 2 §:n 2 momentin mukaisesti;
- 4) oikeudesta poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 5 luvun 1 §:ssä ja tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon;
- 5) oikeudesta vangitsemisasian käsittelyyn tuomioistuimessa pakkokeinolain 3 luvun 5 §:ssä säädettyssä määräajassa ja vangitun oikeudesta mainitun lain 3 luvun 15 §:ssä tarkoitettuun vangitsemisasian uudelleen käsittelyyn.

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on 1 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava:

- 1) siitä, että alle 18-vuotiaasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi;
- 2) käytettävissä olevista tutkintavankeuden vaihtoehtoista.

Ulkomaalaiselle vapautensa menettäneelle on 1 ja 2 momentissa säädetyn lisäksi viipymättä ilmoitettava oikeudesta siihen, että vapaudenmenetyksestä ilmoitetaan hänen kotimaataan edustavaan diplomaattiseen tai konsuliedustustoon.

Vapautensa menettäneelle on annettava ilmoitus 1—3 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena 12 §:ssä tarkoitettulla epäillyn käyttämällä kielellä.

7 luku

Kuulustelut

14 §

Vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa

Jos alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn laillisen edustajan läsnäolo kuulustelussa on 3 momentin nojalla kielletty tai laillista edustajaa ei ole tavoitettu, muu epäillylle läheinen aikuinen saa olla läsnä kuulustelussa, jos läsnäolo on epäillyn edun mukaista ja jos se ei vaikeuta rikoksen selvittämistä eikä vaaranna salassapitovelvollisuutta. Jos 4 luvun 16 tai 17 §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa epäillyn lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle epäillylle läheiselle aikuiselle.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

11 luku

Erinäiset säännökset

2 §

Suppean esitutkinnan sisältö

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa noudattamatta 5 luvun 1 §:n ja 7 luvun 11 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki

pakkokeinolain 2 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 11 §:ään uusi 5 momentti ja 12 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen, vangitseminen ja tutkinta-aresti

11 §

Vangitsemisen edellytykset

Alle 18-vuotiaasta epäiltyä ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

12 §

Tuomitun vangitsemisen edellytykset

Alle 18-vuotiaasta tuomittua ei saa vangita tai määrätä pidettäväksi edelleen vangittuna, elleivät painavat syyt sitä vaadi.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 lukuun uusi 15 a § seuraavasti:

5 luku

Syytteen vireillepanosta

15 a §

Kutsun yhteydessä alle 18-vuotiaalle vastaajalle on ilmoitettava:

- 1) oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa, jollei häntä määrätä saapumaan käsittelyyn henkilökohtaisesti;
- 2) huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan oikeudesta olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa;
- 3) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä;
- 4) siitä, että nuoresta rikoksesta epäillystä laaditaan seuraamusselvitys nuoren rikoksesta epäilyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010) säädetyillä edellytyksillä.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

4.

Laki

nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain 4 §:n 2-momentin muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:
muutetaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetun lain (633/2010) 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 320/2013, seuraavasti:

4 §

Syyttäjän pyyntö

Pyyntöä ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos seuraamusselvityksen laatimatta jättäminen on perusteltua tapauksen olosuhteissa ja sopusoinnussa nuoren rikoksesta epäillyn edun kanssa.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

5.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään tutkintavankeuslain (768/2005) 2 luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 820/2014 ja 1071/2015, uusi 5 momentti, 3 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 394/2015, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, ja 6 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1641/2015 ja 1238/2016, uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

2 luku

Saapuminen vankilaan

3 §

Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Alle 18-vuotiaalle tutkintavangille on annettava 1 momentissa tarkoitetut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

1 §

Sijoittaminen vankilassa

Tutkintavankeuden aikana 18 vuotta täyttänyt tutkintavanki voidaan edelleen pitää erillään muista aikuisista tutkintavangeista, jos se on perusteltua hänen olosuhteensa huomioon ottaen. Häntä voidaan pitää samoissa tiloissa alle 18-vuotiaan tutkintavangin kanssa vain, jollei tämä ole alle 18-vuotiaan tutkintavangin edun vastaista.

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle tutkintavangille on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön tarkastus terveydentilan selvittämiseksi ilman aiheetonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

6.

Laki

poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:n ja 5 luvun 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain (841/2006) 2 luvun 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 819/2014, uusi 5 momentti ja 5 luvun 1 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1241/2016, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

2 luku

Säilytystilaan ottaminen

3 §

Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen

Alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on annettava 1 momentissa tarkoitetut tiedot kirjallisesti hänen omalla kielellään, jos se on suomi tai ruotsi, ja muussa tapauksessa hänen ymmärtämällään kielellä. Saamen kielen käyttämisestä säädetään saamen kielilaissa (1086/2003).

5 luku

Terveystarkastus

1 §

Terveystarkastus- ja sairaanhoito

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, alle 18-vuotiaalle vapautensa menettäneelle on pyynnöstä tehtävä lääkärin tai muun terveystarkastuksen ammattihenkilön tarkastus terveystilansa selvittämiseksi ilman aiheutonta viivästystä, jollei tarkastuksen tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

7.

Laki

sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

muutetaan sakon ja rikesakon määräämisestä annetuin lain (754/2010) 7 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 894/2016, seuraavasti:

7 §

Esitutkinta

Tässä laissa tarkoitetun rikkomuksen selvittämiseksi toimitetaan esitutkintalain (805/2011) 11 luvun 2 §:ssä tarkoitettu suppea esitutkinta, jossa selvitetään ainoastaan ne seikat, jotka ovat välttämättömiä sakkovaatimuksen, sakkomääräyksen, rikesakkomääräyksen tai rangaistusvaatimuksen antamiseksi. Esitutkinta saadaan tällöin toimittaa noudattamatta mainitun lain 4 luvun 10 §:n 2 momentin ja 13 ja 16 §:n sekä 7 luvun 14—16 §:n säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

8.

Laki

rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä annetun lain (1286/2003) 20 a §, sellaisena kuin se on laissa 824/2014, ja

lisätään lakiin uusi 21 c § seuraavasti:

20 a §

Kirjallinen ilmoitus oikeuksista

Poliisin on viipymättä ilmoitettava luovutettavaksi pyydetylle, joka on otettu kiinni tai muuten tavoitettu Suomessa, hänen oikeudestaan:

- 1) saada tieto kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä;
- 2) käyttää avustajaa;

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

- 3) puolustajaan, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää;
- 4) tulkkaukseen sekä kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön käännökseen siten kuin 21 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään;
- 5) päättää, suostuuko luovutettavaksi pyydetty luovuttamiseensa;
- 6) tulla kuulluksi luovuttamista koskevan pyynnön sisällöstä käräjäoikeudessa; sekä
- 7) saada tieto luovuttamispyynnön perusteena olevasta poissaolotuomiosta, jos luovutettavaksi pyydetty sitä pyytää.

Alle 18-vuotiaalle luovutettavaksi pyydetylle on 1 momentissa säädetyn lisäksi ilmoitettava:

- 1) siitä, että luovutettavaksi pyydetyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen lailliselle edustajalleen;
- 2) hänen laillisen edustajansa oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian valmistelussa siten kuin 21 c §:ssä säädetään sekä oikeudesta olla läsnä luovuttamisasian käsittelyssä tuomioistuimissa;
- 3) oikeudesta säilöön ottamista koskevan asian uudelleen käsittelyyn siten kuin pakkokeinolain 3 luvun 15 §:ssä säädetään;
- 4) käytettävissä olevista säilöön ottamisen vaihtoehtoista;
- 5) siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi siten kuin oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 13 §:n 2 momentissa säädetään, sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta mainitun lain 15 §:n 5 kohdassa säädetyillä edellytyksillä.
- 6) oikeudesta tutkintavankeuslain (768/2005) 6 luvun 1 §:ssä tarkoitettuun terveyden- ja sairaanhoitoon.

Luovutettavaksi pyydetylle on annettava ilmoitus 1 ja 2 momentissa tarkoitetuista oikeuksista kirjallisena hänen ymmärtämällään kielellä.

21 c §

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn luovuttamisasian valmistelu

Alle 18-vuotiaan luovutettavaksi pyydetyn laillisen edustajan taikka muun luovutettavaksi pyydetylle läheisen aikuisen läsnäoloon luovuttamisasian valmistelussa sovelletaan soveltuvin osin, mitä esitutkintalain 7 luvun 14 §:ssä säädetään läsnäolosta alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kuulustelussa. Jos 20 a §:ssä tarkoitetuista oikeuksista ei voida ilmoittaa luovutettavaksi pyydetyn lailliselle edustajalle, niistä on ilmoitettava muulle luovutettavaksi pyydetylle läheiselle aikuiselle.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 18.1.2019

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok

Valiokunnan mietintö LaVM 14/2018 vp

jäsen Ari Jalonen sin
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Pia Kauma kok
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Veera Ruoho kok
jäsen Ville Tavio ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Mikko Monto